Дигиталната трансформация на тестовете за четене с разбиране по български език като чужд в психолингвистична перспектива

Силвена Ставрева - Доростолска

The Digital Transformation of Reading Comprehension Tests in Bulgarian as a Foreign Language from a Psycholinguistic Perspective

Silvena Stavreva - Dorostolska

Abstract:
The digitization of language testing in reading comprehension transforms the assessment of Bulgarian as a foreign language (BFL), offering both advantages and challenges. Digital formats provide adaptability in the process, automated scoring, and interactive tasks that improve the efficiency and engagement of the test. However, these changes impact the cognitive processes of reading, memory, and language comprehension. From a psycholinguistic perspective, digital testing environments play an important role in how learners process and extract linguistic information, with factors such as reading from a screen, time constraints, and other multimodal stimuli playing a part. Despite its benefits, digitization brings challenges to accessibility and the security of the testing process and creates a risk of cognitive overload. Further research is needed to optimize the digital design of the test, ensuring fair and reliable assessment of language skills in BFL.

Keywords: digitization, reading comprehension, psycholinguistic perspective, Bulgarian as a foreign language

For contacts: Assoc. Prof. Silvena Stavreva - Dorostolska, PhD, Medical University – Varna, silvena.stavreva@mu-varna.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Дигитализацията на езиковото тестване по четене с разбиране трансформира оценяването по български като чужд език (БЕЧ), предлагайки както предимства, така и предизвикателства. Цифровите формати осигуряват адаптивност на процеса, автоматизирано точкуване и интерактивни задачи, които подобряват ефективността и ангажираността на теста. Тези промени обаче влияят на когнитивните процеси четене, памет и разбиране на езика. От психолингвистична гледна точка дигиталните тестови среди имат важно значение за начина, по който обучаемите обработват и извличат езикова информация, като роля играят фактори като четенето от екрана, темпоралните ограничения и други различни мултимодални стимули. Въпреки ползите си цифровизацията носи предизвикателства[25] към достъпността и сигурността на изпитния процес и създава опасност от когнитивно претоварване. Необходими са по-нататъшни изследвания за оптимизиране на дигиталния дизайн на теста, като се гарантира справедливо и надеждно оценяване на езиковите умения по БЕЧ.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Дигиталните езикови тестове за четене с разбиране по БЕЧ, особено управляваните от изкуствен интелект, оценяват не само паметта, но и

1. [25] **Weir, C. J., & Roberts, J. (2018).** "Computer-based assessment in language testing: New opportunities, challenges, and developments." *Language Testing, 35*(2), 147-167.

задълбочената езикова обработка, изискваща от изпитваните аналитично и стратегическо мислене. Обучаемите обработват и извличат езикова информация от цифрови езикови тестове за четене с разбиране по БЕЧ, като задействат няколко когнитивни и метакогнитивни механизма. Процесът включва етапите *възприемане, разбиране и формулиране на отговор*, които се ръководят от предварителните знания на изпитваните, от нивото им на владеене на езика и от дизайна на теста. От психолингвистична гледна точка възприемането, разбирането и формулирането на отговор се осъществяват в последователни когнитивни стъпки[26].

1. **Обработка на входните данни (input data).** Визуалното възприятие позволява на обучаемите първо да декодират текстовия стимул, представен в тестовия интерфейс. За да се реализира лексикалният достъп, те трябва да разпознаят отделни думи и фрази, като ги съпоставят с менталния си лексикон. На равнище синтаксис изпитваните анализират структурата на изречението, идентифицирайки граматически връзки и зависимости.
2. **Разбиране и конструиране на значение.** На този етап се очаква обособяване на контекстуална интеграция: обучаемите извличат значение чрез интегриране на думи в по-големия контекст на текстовия дискурс. Те биха могли да запълнят евентуални пропуски, като използват основните си познания и специфичните за теста лексико-граматически насоки, т.е. решаването на теста на този етап в голяма степен зависи от индивидуалната интерпретация, която всеки изпитван може да направи.
3. **Управление на работната памет.** Обработката на езиковата информация се осъществява, когато всеки изпитван оценява своето разбиране и съответно коригира стратегиите си (напр. препрочитане на текста, водене на бележки, техники за елиминиране на неверни отговори, разпознаване на тестови шаблони и др.), за да оптимизира дадените отговори.
4. **Обратна връзка и адаптиране.** Всички дигитални тестове за четене с разбиране по БЕЧ, които се използват на електронната учебна платформа Blackboard в Медицинския университет - Варна, предоставят възможност за незабавна обратна връзка, позволявайки на обучаемите да коригират своя подход. Адаптивното взаимодействие при дигиталното тестуване по БЕЧ се изразява и в опцията за промяна на трудността, която притежават управляваните от изкуствен интелект тестове.

Типът на задачите, използвани в дигиталните тестове за четене с разбиране по БЕЧ, също оказва влияние върху начина, по който обучаемите подхождат към тях. Опитът ни в Медицинския университет – Варна сочи, че по-достъпни за по-ниските нива на владеене на езика (А2, В1) са т.нар. *обективни задачи*, чиято дигитална трансформация предполага обучаемите да избират отговор от падащо меню. Тези задачи са особено полезни при езиковите тестове, тъй като измерват ефективно знанията по лексика, граматика и четене с разбиране.

2. [26] **Kremmel, B., & Harding, L. (2020).** "Online language testing in the COVID-19 era: Challenges and opportunities." *Language Assessment Quarterly, 17*(4), 353-373.

Обективните тестови задачи[27] имат ясни, окончателни отговори, позволяващи последователно и безпристрастно оценяване. Те обикновено изискват избор на правилния отговор от дадените опции или предоставяне на кратки, фактически отговори. Използват се широко, тъй като свеждат до минимум субективността при оценяването.

Често срещани типове обективни тестови задачи са:

- множествен избор – обучаемите избират правилния отговор от списък с опции;
- вярно/невярно – обучаемите определят дали дадено твърдение е правилно или неправилно;
- съпоставяне/свързване – елементите се сдвояват въз основа на логически връзки (напр. термини с определения);
- попълване на празно място – допълват се изречения с правилната дума или фраза;
- cloze тестове – думите се премахват от пасаж и обучаемите въвеждат липсващите думи въз основа на контекста.

Въз основа на споделените дотук наблюдения се налага въпросът как влияе факторът *четене от екрана* при обработката и извличането на езиковата информация от езиковите тестове. От психолингвистична гледна точка четенето от екрана и дигиталната среда предполагат различни когнитивни (и физиологични) предизвикателства, които оказват значително въздействие върху възприятието, разбирането и точността на отговора.

Увеличаването на когнитивното натоварване се дължи на продължителното внимание при четене от екран[28], което може да бъде по-натоварващо от четенето от хартия поради отблясъците на екрана, превъртането (т.нар. скролване) и цифровото разсейване, особено в дълги или плътни текстове. Цифровият текст често е нелинеен (напр. съдържа хипервръзки, сегментирани въпроси), което изисква от обучаемите да адаптират своите стратегии за четене заради прекъсванията в линейната обработка. Наблюдават се и ограничения на работната памет: четенето от екрана намалява способността за задържане и обработване на езикова информация особено при превключване между множество тестови секции, тъй като насърчава бързото преглеждане, а не задълбочената работа. Това засяга правенето на изводи и нюансираното разбиране и ограничава стратегиите за активно четене, а при наличие и на таймер, какъвто повече дигитални езикови тестове притежават, се увеличават и времевият натиск, и когнитивният стрес.

Не бива да се пренебрегват и ефектите на шрифта, отстоянията на редовете и буквите и оформлението на дигиталния езиков тест. Лошо форматираният цифров текст (напр. малък шрифт, гъсти абзаци) може да забави процеса на

[27] **Ставрева-Доростолска, С. (2013).** Обективните и полуобективните задачи в изпитната система ECL като средство за развиване на умението четене с разбиране. В: Сборник с доклади от кръгла маса „Езиковото обучение днес - защо, за кого и как?“ Варна, с. 201 – 208

[28] **Ставрева – Доростолска, С**. (2020) Академичното четене в дигиталния свят. – В: IX международна научна конференция „Наука и образование в дигиталната ера“. Сборник с доклади. Варна. Медицински университет

разбиране и да увеличи грешките. Дигиталните езикови тестове освен това често изискват от обучаемите да разделят вниманието си между четене, навигация в интерфейса и отговаряне на въпроси, което допълнително натоварва работната памет.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Тъй като тестовете за четене с разбиране по БЕЧ продължават да преминават към цифрови формати, осигуряването на валидност, справедливост и достъпност остава от първостепенно значение. Психолингвистичните изследвания могат да ръководят разработването на удобни за потребителя интерфейси, които се адаптират към различни когнитивни стилове и езикови среди. Освен това етични съображения като поверителността на данните и потенциалните пристрастия при точкуването, базирано на изкуствен интелект, трябва да бъдат внимателно разгледани, за да се запази валидността на езиковата оценка. Дигиталната трансформация на тестовете за четене с разбиране по БЕЧ представлява промяна в парадигмата, която налага интердисциплинарно сътрудничество между лингвисти, психолози и технолози. Психолингвистичната перспектива към дигиталните тестове може да бъдат проектирана така, че да подобри надеждността и справедливостта, като същевременно изяснява когнитивните принципи, които са в основата на ефективното усвояване на езика.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Weir, C. J., & Roberts, J. (2018). "Computer-based assessment in language testing: New opportunities, challenges, and developments." *Language Testing, 35*(2), 147-167.

[2] Kremmel, B., & Harding, L. (2020). "Online language testing in the COVID-19 era: Challenges and opportunities." *Language Assessment Quarterly, 17*(4), 353-373.

[3] Ставрева-Доростолска, С. (2013). Обективните и полуобективните задачи в изпитната система ECL като средство за развиване на умението четене с разбиране. В: Сборник с доклади от кръгла маса „Езиковото обучение днес - защо, за кого и как?“ Варна, с. 201 – 208

[4] Ставрева-Доростолска, С. (2020) Академичното четене в дигиталния свят. – В: IX международна научна конференция „Наука и образование в дигиталната ера“. Сборник с доклади. Варна. Медицински университет